IMPORTANŢA INSTITUŢIONALĂ A AGENŢIEI INTERNAŢIONALE PENTRU ENERGIE ATOMICĂ ÎN PROCESUL DEZVOLTĂRII PAŞNICE ŞI STABILE A RELAŢIILOR ÎNTRE STATELE LUMII

CZU: 341.16:341.67:327

Liana Alina MANCIU

THE INSTITUTIONAL IMPORTANCE OF THE INTERNATIONAL ATOMIC ENERGY AGENCY IN THE PROCESS OF THE PEACEFUL AND STABLE DEVELOPMENT OF BETWEEN WORLD STATUS RELATIONS

Along with the problems of non-proliferation of nuclear weapons, the world's states have been asked to address issues related to potential risks in the use of nuclear energy, so as to establish a system of safe and binding guarantees for all nations that intend to explore the energy of atoms. . increasing economic requirements.

Keywords: *nuclear weapons, nuclear power, peaceful use of nuclear energy.*

Din primele zile după conştientizarea pericolelor legate de utilizarea energiei atomice şi, în special, după dezastruoasele atacuri asupra Hiroshimei şi Nagasaki din 6-09 august 1945, comunitatea internaţională a căutat să găsească modalităţi sigure de a preveni utilizarea acesteia în proliferarea armelor nucleare, care reprezintă un risc continuu pentru existenţa vieţii pe glob. Fiind rezultatul final al iniţiativei „Atomi pentru pace" propusă de preşedintele SUA Dwight D. Eisenhower, Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică (AIEA) a fost înfiinţată în 1957 ca o organizaţie independentă interguvernamentală pentru cooperare ştiinţifică şi tehnică universală în domeniul nuclear [1].

Alături de problemele neproliferării armamentului nuclear, în faţa statelor lumii au fost puse spre soluţionare chestiunile legate de potenţialele riscuri în utilizarea energiei nucleare, astfel încât să fie instituit un sistem de garanţii sigure şi obligatorii pentru toate naţiunile care intenţionează să exploreze energia atomilor în vederea satisfacerii cerinţelor economice crescânde.

Punctele respective sensibile, în contextul existenţei actuale a 440 de staţiuni electrice atomice pe glob [2], condiţionează afirmarea continuă a importanţei instituţionale a AIEA.

Astfel, Agenţia a fost iniţiată cu misiunea de promovare şi răspândire a beneficiilor rezultate din utilizarea paşnică a energiei nucleare în întreaga lume, iar având

în vedere natura dualistă a energiei atomice (utilizată atât în scopuri paşnice, cât şi militare), fondatorii AIEA au stabilit în mod expres că în urmărirea obiectivului său fundamental de activitate Agenția trebuie să se asigure că asistența promovată în niciun mod nu va fi folosită pentru careva scopuri militare [3].

AIEA, cu sediul la Viena, în virtutea Statutului său, este responsabilă de asigurarea neproliferării armei nucleare şi de acordarea asistenței în vederea utilizării în scopuri exclusiv paşnice a energiei atomice, urmând a garanta că statele neposesoare de arme nucleare nu vor utiliza energia atomică pentru crearea armamentului respectiv [4].

AIEA fiind o organizație autonomă, nu se află sub controlul direct al ONU, însă este ținută să prezinte rapoarte anuale atât Adunării Generale, cât şi Consiliului de Securitate. Spre deosebire de majoritatea instituțiilor specializate, AIEA colaborează practic în toate cazurile cu Consiliul de Securitate, în timp ce celelalte trimit asemenea rapoarte de activitate altor instituții specializate ale ONU, spre exemplu Consiliului Economic şi Social.

Organele principale ale AIEA sunt Conferința generală (incluzând reprezentanții tuturor statelor membre) şi Consiliul guvernatorilor (numără reprezentanții din partea a 44 de state).

Analizând misiunea Agenției în contextul asigurării dezvoltării paşnice şi stabile a relațiilor între statele lumii, subliniem principalele funcții ale acesteia, şi anume: încurajarea şi asistarea în cercetare, dezvoltare şi practici de aplicare a energiei atomice în scopuri paşnice la scară mondială; asigurarea ca activitățile promovate să nu fie utilizate ulterior în scopuri militare; aplicarea de măsuri de siguranță pentru activități relevante la cererea statelor membre.

De asemenea, AIEA îşi centralizează eforturile consolidate pentru a acorda asistență şi sprijin în cazul avariilor nucleare, inclusiv în vederea diminuării eventualelor consecințe negative şi ireversibile.

Instituția îşi desfăşoară activitățile în conformitate cu scopurile şi principiile Cartei ONU pentru promovarea păcii şi cooperării internaționale, precum şi în conformitate cu politicile ONU pentru continuarea dezarmării din punctul de vedere al garanțiilor nucleare. Sistemul de garanții conceput de Agenție este definit în principal prin articolul XII din Statutul său [5].

În esență, AIEA joacă un rol important în domeniul de consultanță şi ajutor în dezvoltarea nucleară civilă, vizând domenii ca: cooperarea tehnică, cercetarea de siguranță a reactoarelor sau a producției de energie electrică, aplicații medicale, agricole, industriale şi de mediu, securitate nucleară în domeniul transportului, protecția împotriva radiațiilor nucleare, managementul deşeurilor etc. De mai mult de 20 de ani, Agenția contribuie la reducerea cantității de uraniu îmbogățit folosit în scopuri civile. Astăzi limita acceptată în toate utilizările combinate (non-militare) constituie o îmbogățire de 20% a uraniului. Cooperarea în domeniul proiectelor de îmbogățire redusă a uraniului este în curs de desfăşurare la obiectivele din Bulgaria, Kazahstan, Uzbekistan, Portugalia, România, Ucraina [6].

Mai mult de cincizeci de ani de după înființarea AIEA, rolul său în auditul nuclear este la fel de important. Una dintre principalele funcții ale Agenției, în conformitate cu articolul III din Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare (TNP) [7], este de a asigura folosirea sigură şi paşnică a materialelor nucleare, pentru a preveni ca energia atomică să nu fie folosită în fabricarea de arme nucleare sau alte dispozitive nucleare. În acest sens, organizația care dispune de un buget pentru verificare de 121 mil. dolari SUA a stabilit acorduri şi garanții de control cu peste 145 de țări ale lumii. Ea supraveghează în prezent 900 de centrale şi instalații nucleare.

Evenimentele din ultimii ani au demonstrat că energia nucleară devine o problemă din ce în ce mai importantă a securității internaționale. Testele nucleare desfăşurate de India, Pakistan şi Coreea de Nord, alături de programul de îmbogățire a uraniului dezvoltat în Iran, au alimentat afirmarea diverselor speculații ale unui iminent val de proliferare. Până în prezent, conform datelor neoficiale, există 9 țări care sunt recunoscute ca fiind posesoare de arme nucleare: SUA, Federația Rusă, Marea Britanie, Franța, China, Israel, India, Pakistan şi Coreea de Nord [4]. În plus, există o serie de țări care au materiale şi cunoştințe suficiente pentru fabricarea rapidă a unei bombe nucleare (de exemplu, Japonia) şi câteva țări care încearcă să dezvolte capacități care să le permită producerea materialelor necesare pentru o arma nucleară (de exemplu, Iran) [8]. Momentul-cheie pentru consolidarea sistemului de garanții al Agenției şi efectuarea verificării nucleare în statele lumii a fost adoptarea tratatelor de neproliferare, în care părțile şi-au luat angajamentul fundamental să nu dobândească sau să fabrice arme nucleare sau alte dispozitive nucleare explozive.

Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare este atât un tratat internațional multilateral, cât şi un sistem integrat conceput pentru a gestiona conflictele apărute în utilizarea tehnologiei nucleare. Sistemul caută să echilibreze dorințele concurente ale statelor membre de a avea acces la tehnologii nucleare paşnice şi să garanteze conservarea securității mondiale. În cursul aplicării, sistemul trebuie să se ocupe de disputele apărute în urma încălcărilor TNP şi acordurilor de garanții ale AIEA. TNP şi orice alte acorduri relevante semnate cu AIEA servesc drept bază juridică, un set de reguli care stabilesc drepturi şi obligații pentru toate părțile implicate. Acest cadru juridic recunoaşte şi încorporează diverse mijloace de constrângere pentru a pune în aplicare drepturile şi obligațiile prescrise. Deşi AIEA nu dispune de autoritatea de a impune sancțiuni care pot obliga statul de a-şi înceta activitățile nucleare, ea este împuternicită să rețină sau să suspende proiectele de asistență tehnică şi să refuze unui stat participarea completă la activitățile Agenției.

Principalele prevederi ale Tratatului privind neproliferarea armelor nucleare, care asigură dezvoltarea stabilă a lumii, sunt:

- Statele neposesoare de arme nucleare încheie cu AIEA acorduri de garanții (verificare), care se aplică „surselor sau materialelor speciale fuzionabile" produse, prelucrate sau utilizate pe teritoriul acestora;
- Statele posesoare de arme nucleare se angajează să nu transfere arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare şi să nu sprijine, încurajeze

sau determine orice stat neposesor de arme nucleare să le producă sau să le obțină pe orice altă cale;
- Statele neposesoare de arme nucleare se angajează să nu producă, să nu primească şi să nu obțină, în niciun fel, arme nucleare sau alte dispozitive explozive nucleare;
- Toate statele-părți se angajează să faciliteze şi să participe la schimbul de echipamente, materiale şi informații ştiințifice şi tehnice pentru utilizarea paşnică a energiei nucleare, să participe cu bună-credință la negocieri asupra stabilirii de măsuri eficiente pentru încetarea cursei înarmărilor şi pentru dezarmare nucleară, precum şi pentru instituirea unui tratat de dezarmare generală şi completă, sub control internațional strict şi eficient.

TNP a fost conceput pentru a reduce stimulul statelor non-nucleare să prolifereze oferindu-le asistență şi acces la tehnologii nucleare paşnice şi pentru a încuraja statele ce dețin arme nucleare să se orienteze spre dezarmare. Meritul esențial al tratatului constă în faptul că, după încheierea sa, au apărut doar câteva state care dețin arme nucleare. Însă, problema de bază rămâne a fi că tehnologia nucleară în acest timp a continuat şi continuă să se dezvolte, existând riscul că mai multe state vor fi tehnologic capabile să producă, mai devreme sau târziu, arme nucleare eficiente.

Anume în vederea aplanării eventualei lărgiri a membrilor clubului nuclear, AIEA promovează un sistem de garanții fiabile integrate în mecanismul preventiv de bază al regimului global de neproliferare. Sistemul de garanții constă din acorduri şi practici ce permit AIEA să obțină o imagine clară asupra activităților nucleare ale unui stat şi să determine dacă activitățile respective prezintă riscuri de proliferare a armelor nucleare. În contextul TNP, sistemul de garanții AIEA constituie începutul şi punctul final pentru verificarea dacă programul energiei nucleare al unui stat este folosit pentru scopuri paşnice [9].

Acordurile de garanții constituie principalul mijloc prin care AIEA este capabilă de a oferi asigurări credibile că materialul nuclear nu este utilizat pentru scopuri militare. Articolul III din TNP solicită statelor să încheie acorduri privind garanțiile în conformitate cu statutul AIEA şi cu sistemul de garanții al Agenției. Punerea în aplicare a măsurilor de garanții începe cu crearea şi administrarea unui sistem de contabilitate şi control al elementelor nucleare care au fost plasate sub măsurile de asigurare în conformitate cu acordul special încheiat între statul în cauză şi Agenția. AIEA a fost înzestrată cu sarcina de a verifica rezultatele rapoartelor statelor cu scopul de a elabora concluzii independente privind conformitatea acestora cu obligațiile de garanții asumate la nivel internațional. În acest sens, inspecțiile efectuate în teren de către inspectorii AIEA constituie măsurile cele mai eficiente. În afară de inspecții şi alte activități în domeniu, AIEA face uz de o gamă largă de informații care pot fi obținute din surse deschise sau solicitate de la state şi organizațiile internaționale.

În condițiile lumii actuale, în care, fără îndoială, se promovează continuu rolul esențial al Agenției de a asigura dezvoltarea prin utilizarea paşnică a energiei nucleare, nu putem să nu trecem cu vederea unele ***studii de caz*** care demonstrează că alteori

AIEA nu dă dovadă de diligență maximă, iar activitatea ei se prezintă a fi puțin eficientă în neproliferarea armamentului nuclear.

Cazul Coreei de Nord: Astfel, în timp ce istoria disputei nucleare din Coreea de Nord își are rădăcinile în Războiul coreean, cele mai importante faze ale crizei au apărut mai recent – în 1994, 2006 şi 2009. Deşi Coreea de Nord a devenit membră a AIEA tocmai din 1974, ea nu a semnat TNP decât în anul 1985, iar deja în 1990 a fost descoperită de către serviciile secrete americane o instituție de prelucrare nucleară. În consecință, sub presiune internațională Coreea de Nord în cele din urmă a negociat în 1992 un acord de garanții cu AIEA. Când AIEA a efectuat inspecții în conformitate cu măsurile de garanții la începutul anilor 1990, aceasta nu a fost în stare să verifice aspecte legate de programul nuclear din Coreea de Nord, în special activitățile sale de reprocesare a carburantului şi cuantumul plutoniului, care a fost separat de combustibilul uzat. Inspecțiile inițiale ale AIEA au indicat efectuarea mai multor operațiuni de reprocesare, deşi Coreea de Nord a recunoscut numai una. Coreea de Nord a refuzat realizarea inspecțiilor speciale care permiteau AIEA să verifice activitatea nucleară a statului. După mai mulți ani de necooperare şi negocieri eşuate, Coreea de Nord în cele din urmă a extras suficient plutoniu pentru a dezvolta arme nucleare. După ce procesul de inspecții a eşuat, Coreea de Nord a anunțat la 12 martie 1993 că intenționează să se retragă din TNP, invocând „interesul de stat" şi pretinzând că se confruntă cu amenințări din partea Coreei de Sud şi SUA, care o obligă să-şi revadă sistemul de apărare națională.

AIEA a monitorizat situația din 1994-2002 cu unele dificultăți. În octombrie 2002, Coreea de Nord a declarat unei delegații SUA că are un program în curs de desfăşurare pentru a îmbogăți uraniu pentru arme nucleare. Acest lucru a determinat AIEA să adopte la 6 ianuarie 2003 o rezoluție, cerând respectarea garanțiilor, ce a condus în consecință la anunțul Coreei de Nord de retragere din TNP, la 11 ianuarie 2003. Coreea de Nord a expulzat inspectorii AIEA din reactoarele sale nucleare şi a reluat operațiunile de reprelucrare. Coreea de Nord este prima şi singura țară în lume care s-a retras din TNP [10], nerevenind înapoi, spre deosebire de Cambodgia, care s-a retras în 2003 şi a revenit în 2009. După mai multe negocieri lente şi începerea discuțiilor între şase state (Coreea de Nord, Coreea de Sud, China, Rusia, Japonia şi SUA), Coreea de Nord a efectuat în octombrie 2006 primul test al propriei arme nucleare. După mai multe discuții şovăitoare şi o reluare temporară a inspecțiilor, Coreea de Nord a efectuat la 25 mai 2009 un al doilea test nuclear. În Rezoluția 1874 din 12 iunie 2009 [11], Consiliul de Securitate al ONU a reiterat principiile fundamentale inserate în rezoluțiile sale anterioare şi a cerut Coreei de Nord să revină la TNP şi la garanțiile promovate de AIEA. Rezoluția s-a extins la sancțiuni pentru echipamentele militare şi nucleare, bunuri de lux şi active financiare legate de programul nuclear; restricțiile de călătorie au fost impuse persoanelor implicate în program şi a fost desemnat un comitet care să pună în aplicare şi să facă recomandări referitoare la sancțiunile instituite.

Este de menționat că nici cadrul de negociere, nici sistemul de inspecții nu a fost suficient în acest caz pentru a preveni producerea de arme nucleare de către Coreea de

Nord. Problema nu mai este una de prevenire a proliferării, dar de aplicare a interdicției de proliferare a armelor nucleare de către statul totalitar coreean.

Cazul Iranului: Preocupările legate de aspectele de dezvoltare a programului nuclear iranian se referă în principal la activitățile de îmbogățire a uraniului. Potrivit AIEA, Iranul posedă capabilități avansate în aproape toate aspectele legate de ciclul nuclear. Decizia sa de a dezvolta opțiunile de îmbogățire a substanțelor atomice a fost realizată în 1985 în perioada ostilităților militare cu Irakul (în timpul când statul condus de Saddam Hussein a folosit arma chimică). În 1968 Iranul a semnat TNP, iar în anii 1970 a început construcția unei centrale nucleare la Bushehr, încheind în acest sens un acord de cooperare cu o filială a concernului „Siemens", abandonat temporar după Revoluția islamică din 1979. Tot în anii 1970 Iranul a început pregătiri pentru instituții de cercetări nucleare extinse cu susținerea unei companii franceze – Esfahan Nuclear Technology Center (ENTC). Acest proiect a fost finalizat în anul 1994 cu ajutorul specialiştilor chinezi. ENTC este la moment gazda a trei reactoare de cercetare, o instalație de conversie a uraniului şi laboratoare cu facilități conexe. Programul Iranului de îmbogățire a uraniului a derulat fără ştirea AIEA din 1985 până la sfârşitul anului 2002, când un grup disident iranian a dezvăluit existența facilităților de îmbogățire nedeclarate de la Kalaye Electric Company în Teheran, în Natanz şi în Arak.

Răspunzând la aceste informații, AIEA a făcut numeroase cereri, care să conducă la publicarea în 2003 a informației privind instalațiile nucleare nedeclarate, inclusiv laboratoarele radiologice şi facilitățile pentru deşeuri, instituții şi programe în Teheran, Nantanz, Lashkar Ab'ad şi Arak. La 21 septembrie 2009 Iranul a declarat că a construit o altă centrifugă de îmbogățire pe teritoriul bazei militare în Qom, cunoscută ca instituția Fordow. În noiembrie 2009 Iranul a anunțat public că are ca scop de a construi zece noi facilități de îmbogățire şi a identificat cinci potențiale amplasări. Ca răspuns la adresarea AIEA privind exactitatea rapoartelor, Iranul a declarat că va asigura Agenția cu informațiile cerute dacă este necesar. În noiembrie 2011 AIEA a lansat un raport [12] care furnizează extinse detalii referitoare la posibilele dimensiuni militare ale programului de energie nucleară a Iranului. Raportul în mare măsură a reiterat îngrijorarea exprimată anterior cu privire la eventualele dimensiuni militare ale programului iranian de energie nucleară. Eforturile de a rezolva îndoielile cu privire la programul nuclear iranian au implicat negocierile multipartite, trei recomandări AIEA pentru Consiliul de Securitate, şapte rezoluții ale Consiliului de Securitate şi programe de sancțiuni economice autorizate de state. Cele mai stricte măsuri până în prezent sunt conținute în Rezoluția 1929 a Consiliului de Securitate [13], adoptată la 9 iunie 2010, care stabileşte autorizarea confiscării articolelor referitoare la activitățile sancționate; măsuri financiare împotriva căilor maritime; prelungirea sancțiunilor împotriva Gărzilor Revoluționare ale Iranului; stoparea furnizării de servicii financiare, inclusiv de asigurare şi reasigurare, referitoare la orice activități care ar putea avea efect asupra proliferării.

Deşi Iranul a continuat să nege intenția de a construi arme nucleare, fostul preşedinte al Iranului Mahmoud Ahmadinejad a reiterat de multiple ori poziția ambiguă

a statului şiit, care nu intenționează să construiască arme nucleare, dar o va face dacă va considera de cuviință.

Oricum, la momentul actual sunt tot mai proeminente tendințe noi în abordarea programului nuclear iranian, susținute atât de factorii de decizie internaționali, AIEA, cât şi nemijlocit de noua conducere în frunte cu actualul preşedinte Hassan Rouhani. La 24 noiembrie 2013, la Geneva, reprezentanții Iranului, SUA, Marii Britanii, Rusiei, Franței, Germaniei şi Chinei a fost semnat Planul comun de acțiuni [14], potrivit căruia Iranul s-a angajat să sisteze cel puțin pentru 6 luni activitățile de îmbogățire a uraniului şi să creeze condițiile necesare pentru Agenție în vederea verificării situației în teren, în schimbul ridicării unor sancțiuni economice aplicate anterior succesorului statului persan.

Un an şi jumătate mai târziu, la 14 iulie 2015, China, Franța, Germania, Rusia, Marea Britanie, SUA şi Iranul, cu participarea Înaltului comisar al UE pentru afacerile externe şi politica de securitate, au încheiat Planul comun şi cuprinzător de acțiune (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA), care asigură faptul că programul nuclear al Iranului va fi exclusiv paşnic şi marchează un progres semnificativ asupra acestei chestiuni. În cadrul negocierilor, Iranul a reafirmat că nu va dezvolta sau achiziționa arma nucleară în niciun fel de circumstanțe, iar AIEA va monitoriza şi supraveghea ca măsurile adoptate în cadrul Planului comun să vizeze doar utilizarea paşnică a energiei nucleare [15]. În concluzie, analizând rolul specific al AIEA pe arena relațiilor internaționale, urmează să subliniem că, în pofida multiplelor probleme şi chestiuni sensibile care necesită o abordare particulară, precum şi diferitelor provocări puse în mod continuu în fața instituției specializate, Agenția reuşeşte să țină pasul modificărilor din teren şi să asiste în reglementarea conduitei statelor lumii pe calea utilizării paşnice a energiei atomice şi neproliferării armei nucleare.

Deşi în mod firesc activității AIEA îi sunt caracteristice şi anumite insuccese, care, dată fiind natura absolut particulară a materiei abordate, pot condiționa efecte negative dezastruoase, nu putem să nu apreciem în mod corespunzător faptul că rolul Agenției în asigurarea dezvoltării relațiilor de pace şi stabilitate între statele lumii, prin promovarea utilizării exclusiv în scopuri paşnice a energiei atomului, este unul proeminent.

Referințe:

1. BALIȚCHI, T. Importanța instituțională a Agenției Internaționale pentru Energie Atomică în procesul dezvoltării paşnice şi stabile a lumii. În: *Revista Administrarea publică*, 2014, nr.1 (81), p.94-100.
2. БЕКЯШЕВ, К.А. и др. *Международное публичное право:* Проспект. Москва, 2005, с.709.
3. ANDRÉS, G.E. The International Atomic Energy Agency's safeguards system. In: *Journal Colombiana de Derecho Internacion*al, 2008, no.11, p.91.
4. BALAN, O., SÎRCU, D. Interzicerea armei nucleare – o sarcină primordială a lumii contemporane. În: *Revista Administrarea Publică*, 2013, nr.2, p.33.
5. Statutul Agenției Internaționale pentru Energie Atomică din 23 octombrie 1957. [Online]: http://www.iaea.org/About/statute.html [Accesat: 24.02.2021]

6. Trelin J. L'agence internationale de l' énergie atomique et la mise en oeuvre du TNP. In: *Recherches internationales*, 2007, no.79, p.82.
7. Tratatul privind neproliferarea armelor nucleare din 12 iunie 1968, în vigoare din 05 martie 1970. [Online]: http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/infcirc140.pdf [Accesat: 24.02.2021]
8. SULEMAN, M.A. Bargaining in the shadow of violence: the NPT, IAEA, and nuclear non-proliferation negotiations. In: *Berkeley Journal of International Law*, 2008, vol.26, p.207, 208.
9. DeFRANCIA, C. Enforcing the nuclear nonproliferation regime: the legality of preventive measures. In: *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2012, vol.45, p.722.
10. SULEMAN, M.A. Bargaining in the shadow of violence: the NPT, IAEA, and nuclear non-proliferation negotiations. In: *Berkeley Journal of International Law*, 2008, vol.26, p.231.
11. Rezoluția 1874 (2009) a Consiliului de Securitate al ONU din 12 iunie 2009. [On-line]: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1874(2009) [Accesat: 27.02.2021]
12. Raportul Consiliului Guvernatorilor al AIEA din 24 mai 2011 privind situația din Iran, accesibil din 09 iunie 2011. [On-line]: http://www.iaea.org/Publications/Documents/Board/2011/gov2011-29.pdf [Accesat: 27.02.2021]
13. Rezoluția 1929 (2010) a Consiliului de Securitate al ONU din 09 iunie 2010. [Online]: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929(2010) [Accesat: 02.03.2021]
14. Planul comun de acțiuni pe marginea programului nuclear iranian, semnat la 24 noiembrie 2013 la Geneva (Elveția). [Online]: http://online.wsj.com/public/resources/documents/iranpact_11242013.pdf [Accesat: 02.03.2021]
15. Rezoluția 2231 (2015) a Consiliului de Securitate al ONU din 20 iulie 2015. [On-line]: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2231(2015) [Accesat: 08.03.2021]